

Vydává Federální ministerstvo financí ve spolupráci se Státní bankou československou a Federálním cenovým úřadem

© SNTL — nakladatelství technické literatury, n. p., Spálená 51, Praha 1

Adresa redakce:

Krakovská 8, 113 02 Praha 1, Nové Město

Telefon: 26 43 51—8

meziměstské hovory: 26 43 07

Vedoucí redaktor:

Ing. Ivan Kočárník, CSc.

OBSAH

Ing. I. KOČÁRNÍK, CSc.: Státní rozpočet v roce 1990	217
Ing. V. VÁLEK, CSc. — Ing. V. KULHÁNEK: Leasingové financování	222
Ing. R. HORÁKOVÁ: Finance výrobních družstev v nových ekonomických podmínkách	232

Ekonomická reforma

Ing. T. JEŽEK, CSc. — Ing. M. HRNČÍŘ, DrSc. — Ing. M. KEROUŠ: Finanční trh v čs. ekonomice — 1. část	241
Ing. J. VRBA — Ing. J. FOGL, CSc.: K pojetí ekonomické reformy a přechodného období	255

Diskuse

Ing. M. SÁSIK, CSc.: Úloha a perspektivy finančních ekonomických nástrojů zahraničního obchodu	259
Dr. V. JINDRA: Zamyšlení nad zákonem o SBČS	268

Poznámky a zkušenosti

Ing. B. ONDRUŠOVÁ: K dosavadním výsledkům konsolidačních programů v lehkém průmyslu ČR	275
--	-----

Finance a úvěr v zahraničí

Ing. Z. GRÖNINGEROVÁ: Některé otázky financování francouzských podniků	278
--	-----

Informace	288
---------------------	-----

Издает Федеральное министерство финансов, в сотрудничестве с Государственным банком Чехословакии и Федеральным управлением цен

С СНТЛ — издательство технической литературы, н. п., Спалена ул. № 51, Чехословакия

Редакция: Краковска ул. № 8, 113 02 Прага 1, ЧСФР

Главный редактор:

Иван Кочарник

СОДЕРЖАНИЕ

И. КОЧАРНИК: Государственный бюджет в 1990 г.	217
В. ВАЛЕК — В. КУЛГАНЕК: Лизинговое финансирование	222
Р. ГОРАКОВА: Финансы производственных кооперативов в новых экономических условиях	232

Экономическая реформа

Т. ЕЖЕК — М. ГРНЧИРЖ — М. КЕРОУШ: Финансовый рынок в чехословацкой экономике — 1-ая часть	241
Я. ВРБА — Й. ФОГЛ: К пониманию экономической реформы и переходного периода	255

Дискуссия

М. САСИК: Роль и перспективы финансово-экономических инструментов внешней торговли	259
В. ЙИИДРА: Соображения по закону о Госбанке	268

Заметки и обмен опытом	275
----------------------------------	-----

Финансы и кредит за рубежом

З. ГРЭНИНГЕРОВА: Некоторые вопросы финансирования французских предприятий	278
---	-----

Информация	288
----------------------	-----

REDAKČNÍ RADA: ing. Belo Bosák, CSc., ing. Arnošt Culík, ing. Miroslav Filip, ing. Miroslav Hrnčíř, DrSc. ing. Milan Jurčeka, CSc., ing. Ivan Kočárník, CSc., ing. František Krejča, ing. Vratislav Kulhánek, ing. Hugo Kysilka, CSc., prof. ing. Vladimír Kyzliňk, DrSc., ing. Kamil Mikulíč, CSc., ing. Oldřich Nepraš, ing. Michal Oláh, CSc., prof. ing. Jiří Petřivalský, DrSc., ing. Ivan Svitek, ing. Lubomír Šedrla, ing. Stanislav Šourek (předseda), ing. Marián Tkáč, CSc., ing. Vladimír Valach, ing. Anton Vavro, CSc., ing. Jan Velek, doc. ing. Karol Vlachynský, CSc., ing. Jan Vrba, ing. Jaromír Zahradník

Tlak ze strany měnové politiky na zprůhlednění vzájemných vztahů mezi státním rozpočtem na jedné straně a snaha o restriktivní měnovou politiku na straně druhé znemožnily rozpočtu v 80. letech zakrývat tendenci ke schodkovitosti. Poslední pokus o zakrytí této tendence byl spojen s dramatickým nárůstem odvodů odpisů do státního rozpočtu v polovině 80. let. Od roku 1986 pak rozpočtové hospodaření vykazuje otevřený schodek (v roce 1986 3 mld. Kčs, v roce 1987 0,6 mld. Kčs, v roce 1988 0,7 mld. Kčs). Zahájení polovičaté ekonomické reformy, provedená cenová přestavba a setrvání hospodářské politiky u dosavadního kursu neřešení nerovnovážných impulsů v ekonomice se projevíly výrazným rozpočtovým deficitem v roce 1989. Ke konci roku 1989 vykázalo rozpočtové hospodaření schodek 5,1 mld. Kčs a je předpoklad, že po zúčtování všech vztahů týkajících se roku 1989 bude celkový schodek státního rozpočtu činit cca 7 mld. Kčs.

V podstatě ve stejném duchu jako rozpočet pro rok 1989 byl připraven i původní návrh státního rozpočtu pro rok 1990, který byl schválen vládou 30. 11. 1989. Tento původní návrh rozpočtu obsahoval otevřený schodek ve výši 5,1 mld. Kčs a ve skutečnosti byl schodkový mnohem více — cca 10 mld. Kčs. Tento návrh počítal s výrazně vyšší dynamikou celkových výdajů státního rozpočtu (104,7) ve srovnání s předpokládaným růstem národního důchodu (1,5—1,8 %), ve srovnání s rokem 1989 počítal s dalším růstem dotací podnikům, výdajů na obranu, vysokým růstem výdajů na společenskou spotřebu obyvatelstva atd. Svým celkovým působením byl tento návrh rozpočtu jednoznačně inflační. Byl proto novou vládou národního porozumění odmítnut; pro první čtvrtletí 1990 bylo Federálním shromážděním schváleno rozpočtové provizorium s tím, že vláda předloží do konce března 1990 návrh nového rozpočtu na rok 1990.

Poznatky z dlouhodobé analýzy vývoje státního rozpočtu

Spolu se zahájením prací na novém státním rozpočtu na r. 1990 byla na federálním ministerstvu financí provedena podrobná analýza vývoje státního rozpočtu za léta 1970—1989, tzn. za období mezi dvěma reformními pokusy.

Základní poznatky z této analýzy lze shrnout následovně:

a) podíl státního rozpočtu na národním důchodu v uvedených letech kolísal, od r. 1982 měl stále rostoucí tendenci. V roce 1987 překročil tento podíl 70 %. Srovnáme-li vývoj podílu výdajů státního rozpočtu na hrubém domácím produktu v Československu s vyspělými zeměmi západní Evropy, vyniknou dvě skutečnosti:

- zatímco v těchto vyspělých zemích zhruba od poloviny 80. let (kdy bylo dosaženo maxima tohoto podílu) dochází k mírnému, ale soustavnému poklesu uvedeného podílu, v Československu tento podíl dále narůstá;
- i když uvedený podíl v Československu je svou výší srovnatelný se zeměmi s rozvinutým sociálním zabezpečením (v r. 1988 Československo 54,1 %, SRN 46,5 %, Dánsko 59,9 %, Francie 50,7 %, Holandsko 59,3 %), není jeho značná velikost v případě Československa ani tak výsledkem rozvinutého sociálního zabezpečení jako spíše výsledkem značného objemu nejrůznějších dotací spojených s iracionalitou našeho cenového systému a s ochrannou politikou státu vůči neefektivním ekonomickým subjektům. Souvislost výše a výkyvů v podílu výdajů státního rozpočtu s iracionalitou našeho cenového systému je na první pohled patrná při analýze grafů sledujících vývoj uvedeného podílu a vývoj cen, resp. cenových indexů. Období vzestupu cenových indexů jsou současně obdobími, ve kterých relativně klesá přerozdělování národního důchodu státním rozpočtem; v období stagnace cenových indexů dochází k nárůstu přerozdělování národního důchodu státním rozpočtem;

b) celkové výdaje státního rozpočtu v letech 1970—1988 vzrostly zhruba o 213 % při vzrůstu užitého národního důchodu o 193 %; rychlejší růst výdajů státního rozpočtu než národního důchodu souvisí obecně s dramatickým růstem hmotné společenské spotřeby (285 %) (tj. věcných výdajů na školství, zdravotnictví, kulturu, obranu, bezpečnost a správu), resp. s růstem výdajů státního rozpočtu na tyto účely. V rámci výdajů na společenskou spotřebu vzrostly nejvíce výdaje na zdravotnictví (293,4 %), kulturu (285,7 %) a na obranu a bezpečnost (245,3 %). Vzhledem k tomu, že výdaje na kulturu činí cca 6 mld. Kčs, lze konstatovat, že těžiště rychlého růstu výdajů na společenskou spotřebu bylo zejména ve výdajích na zdravotnictví (dominující růst v těchto výdajích představují výdaje na léky a speciální zdravotnický materiál — index 1989/1980 činí 198 %) a ve výdajích na obranu (dosáhly koncem roku 1988 téměř 50 mld. Kčs). Výdaje na obranu a bezpečnost byly dlouho utajovány a v oficiální statistice byly vykazovány jako výrazně nižší, než byla skutečnost. Např. v roce 1988 byly oficiálně vykázané výdaje na obranu a bezpečnost 29 mld. Kčs, skutečné výdaje činily více než 49 mld. Kčs;

c) vůbec největší dynamiku ve výdajích státního rozpočtu v letech 1970—1988 vykazují dotace k maloobchodním cenám — tzv. záporná daň z obratu. Tyto dotace vzrostly indexem 931,2 % v roce 1988, resp. 1 555 % v roce 1989 ve srovnání s r. 1970 a na konci 1989 představovaly téměř 50 mld. Kčs, tj. 11 % z celkového objemu výdajů rozpočtu.

Politika v zásadě stabilních maloobchodních cen tak vedla k tomu, že např. jeden kilogram hovězího zadního masa v ceně 46 Kčs je dotován částkou 49,90 Kčs (znamená to, že maloobchodní cena by měla činit minimálně Kčs 95,90), telecí kýta (67 Kčs za kg) je dotována částkou 63,50 Kčs; 1 l plnotučného mléka v ceně 3,10 Kčs je dotován částkou 2,37 Kčs, 1 kg másla v ceně 40 Kčs je dotován částkou 35,31 Kčs, 1 kg moravského bochníku v ceně 24 Kčs je dotován částkou 28 Kčs. Pokud jde o pevná paliva, 1 t černého uhlí v maloobchodní ceně 360 Kčs je dotována částkou 248,60 Kčs, 1 m³ plynu v maloobchodní ceně 1,05 Kčs je dotován 1,08 Kčs.

Formou záporné daně z obratu byly masné a jatečné výrobky dotovány v roce 1988 celkově částkou 4,4 mld. Kčs (v roce 1989 předběžně 11,9 mld. Kčs), mlékařské výrobky částkou 9,4 mld. Kčs (1989 předběžně 13,3 mld. Kčs), ovocné a zeleninové produkty částkou 2,2 mld. Kčs (1989 předběžně 2,6 mld. Kčs), pevná paliva částkou 4,2 mld. Kčs (1989 předběžně 5,1 mld. Kčs), plyn v r. 1989 1,9 mld. Kčs atd.;

d) dotace poskytované podnikům představovaly na konci r. 1989 téměř 60 mld. Kčs. Dlouhodobě podíl těchto dotací na celkových výdajích rozpočtu klesá a v r. 1988 činil více než 14 %. Znepokojující tendencí však je růst některých neinvestičních dotací, zejména do agrokomplexu, na ztrátu bytového hospodářství a na městskou hromadnou dopravu;

e) ve struktuře příjmů státního rozpočtu nedocházelo i přes některé výkyvy k dramatickým změnám tendencí. Nejvýznamnějším příjmem byly odvody a daně placené hospodářskými organizacemi (podíl na celkových příjmech státního rozpočtu se pohyboval od 38 do 40 %), daň z obratu (27—30 %) a daně placené obyvatelstvem (11—13 %);

f) federativní uspořádání Československa a z toho vyplývající rozdělení pravomocí a odpovědnosti mezi jednotlivými řídicími orgány federace a republik a zvolená metoda rozdělení výnosů rozpočtových příjmů mezi federální a republikové rozpočty a rozpočty národních výborů zabezpečovaly rozhodující podíl federálního rozpočtu na rozpočtových příjmech a relativně nízký podíl vlast-

ních příjmů republikových rozpočtů a rozpočtů národních výborů. Zvolené principy znamenaly zavedení rozsáhlých redistribucí finančních prostředků mezi jednotlivými rozpočty.

Na celkových příjmech rozpočtové soustavy se podílel rozpočet federace cca 52–54 %, rozpočet ČR včetně rozpočtů národních výborů cca 32 % a rozpočet SR včetně rozpočtů národních výborů cca 14 %. Na celkových výdajích rozpočtové soustavy činil podíl rozpočtu federace 17–20 %, rozpočtu ČR včetně rozpočtů národních výborů cca 52–57 %, rozpočtu SR včetně rozpočtů národních výborů 27–29 %. Na celkovém objemu dotací poskytovaných z rozpočtu federace do rozpočtů republik je patrná tendence mírného vzestupu podílu dotací poskytovaných do rozpočtu ČR (55,9 % v roce 1975; 59,5 % v roce 1988) a opačná tendence ve vztahu k rozpočtu SR;

g) z celkové analýzy dosavadního ekonomického vývoje a vývoje rozpočtového hospodaření jsou zřejmé negativní tendence ve vývoji ekonomiky a rovněž tak i negativní vliv dosavadního rozpočtového hospodaření na rovnováhu ekonomiky. Je zjevné, že pokračování v těchto tendencích by ohrozilo strategii přechodu k tržní ekonomice a dále by prohloubilo nerovnovážné tendence ekonomiky. Proto kategorickým imperativem pro novou hospodářskou politiku a státní rozpočet je diskontinuita s tímto vývojem a zahájení procesů spojených s transformací ekonomiky.

Základní záměry nového státního rozpočtu na rok 1990

Nový návrh státního rozpočtu je jedním z prvních ucelenějších dokumentů hospodářské politiky, ve kterém je formulována nová ekonomická strategie vlády. V oblasti základních makroekonomických cílů tato politika usiluje o:

— *udržení tempa růstu* na úrovni dosažené v posledních letech. Tempo růstu vytvořeného národního důchodu ve stálých cenách má od roku 1984 v zásadě klesající tendenci. Totéž s jistým zpožděním (od roku 1986) platí o užitém národním důchodu. Jednoduchá extrapolace temp růstu vytvořeného národního důchodu představuje v roce 1990 hodnotu 101,2, návazná „pesimistická“ extrapolace tempa růstu užitého národního důchodu se dostává až na spodní úroveň 100,5. Hospodářská politika by měla usilovat alespoň o udržení tempa růstu vytvořeného národního důchodu na úrovni roku 1989 (101,7); tomu odpovídá „optimistická“ horní úroveň extrapolovaného růstu užitého národního důchodu pro rok 1990 v hodnotě 102,0;

— obnovu rovnováhy ekonomiky a *bránění tendencím směřujícím k akceleraci inflačního procesu*; zásadní význam v tomto směru má protiinflační zaměření finanční, rozpočtové a měnové politiky; tyto politiky musejí působit koordinovaně na relativní snižování agregátní poptávky v ekonomice;

— *upevnění rovnováhy vnějších ekonomických vztahů*; to znamená nepřipustit nadměrný růst zadluženosti ve volných měnách ani další neúčelný růst obtížně mobilizovatelných aktiv v zahraničí;

— řešení problémů *zaměstnanosti* ve vztahu k restrukturalizaci národního hospodářství; z tohoto hlediska má zásadní význam vyhlášení systému rekvalifikačních programů a financování dočasného hledání zaměstnání.

Splnění základních záměrů hospodářské politiky vyžaduje, aby státní rozpočet na rok 1990 vycházel ze dvou základních přístupů:

a) rozpočet musí být *výrazně protiinflační*, a tím působit na obnovu ekonomické rovnováhy; protiinflační zaměření rozpočtu se v něm musí projevit v těchto dvou směrech:

- ve výrazném omezení dynamiky růstu výdajů, a tím ve snížení dynamiky poptávky v ekonomice vyvolané rozpočtem; to vyžaduje stanovit tempo růstu celkových rozpočtových výdajů maximálně na hranici předpokládaného tempa růstu užitého národního důchodu;
- v prosazování přebytkového rozpočtu; na přebytek přitom nelze pohlížet pouze z hlediska protiinflačního působení rozpočtu v letošním roce, ale i z hlediska alespoň částečné úhrady faktických schodků rozpočtového hospodaření v letech 1986–1988 a schodku v roce 1989, jakož i z hlediska případných rizik na straně příjmů;

b) rozpočet musí *zahájit proces transformace* čs. ekonomiky směrem k tržní ekonomice především omezením přerozdělovacích procesů na základě snížení rozpočtových výdajů a celého objemu státního rozpočtu; snížit je nezbytné především výdaje na obranu a bezpečnost, správu a další účely, krátit dotace poskytované podnikům; tato opatření vytvářejí tlak na změnu chování ekonomických subjektů, jejich úsilí o ekonomickou racionalitu a soběstačnost.

Základní změnu v novém státním rozpočtu lze charakterizovat následovně:

- původní návrh státního rozpočtu na rok 1990 počítal ve srovnání s r. 1989 s růstem příjmů o 3,4 %, růstem výdajů o 4,7 %; otevřený schodek rozpočtu činil 5,1 mld. Kčs; celkový objem výdajů se předpokládal ve výši 427 mld. Kčs,
- nový státní rozpočet na rok 1990 předpokládá ve srovnání s rokem 1989 růst příjmů o 2,9 %, růst výdajů o 1,6 %; rozpočet obsahuje přebytek ve výši 5,4 mld. Kčs při celkovém objemu výdajů ve výši cca 415 mld. Kčs.

Vyjdeme-li z toho, že původní rozpočet vedle otevřeného schodku obsahoval i další skrytý schodek – celkový schodek tohoto rozpočtu lze charakterizovat částkou cca 10 mld. Kčs –, představuje změna rozpočtu celkový zásah ve výši 15 mld. Kčs. Největší změny byly provedeny na straně výdajů rozpočtu, kde došlo k řadě škrtů proti původnímu rozpočtu. Zejména byly sníženy:

- výdaje na obranu a bezpečnost o 6,2 mld. Kčs (o 12,5 %),
- dotace podnikům o 8,5 mld. Kčs (o 10,7 %),
- další výdaje (na vědu a výzkum, kulturu, televizi a rozhlas, společenské a zájmové organizace, tělovýchovu atd.).

Přijetím rozpočtu na rok 1990 byla zahájena nová etapa v hospodářské a finanční politice, usilující o změnu nepříznivých tendencí ve vývoji čs. ekonomiky a o renesanci makroekonomické úlohy státního rozpočtu a finanční politiky. Tlak na zvýšení významnosti peněz pro všechny ekonomické subjekty je nutnou podmínkou pro zvýšení prosperity naší ekonomiky a pro její důstojný vstup do mezinárodních ekonomických vztahů.